

ROZŠÍŘENÍ DÁVEK POSKYTOVANÝCH OTCŮM V SOUVISLOSTI S PÉČÍ O DÍTĚ

Mgr. JAKUB HALÍŘ

Narození dítěte je jednou z nejradošnějších událostí v životě člověka. Nicméně konflikt rolí, který práce a péče o děti přináší, má negativní vliv na životní i pracovní spokojenost každého jednotlivce. Nelze se však spokojit s názorem, že oblast práce a rodiny je vzájemně neslučitelná a záleží jen na každém rodiči, jaké si určí priority a které sféře bude dávat přednost. Naopak by měla být pozornost věnována zvyšování zaměstnanosti žen a podpoře jejich návratu do práce po mateřské a rodičovské dovolené. Nedílnou součástí sladování pracovního a rodinného života by měla být rovněž snaha o maximální zapojení otců do rodinného života.

Podpora rodiny ze strany státu a zaměstnavatele, která rodičům umožní sladovat práci s péčí o děti a domácnost, je se změnou společenských poměrů stále více aktuální, neboť došlo k proměně rodinného života. Mění se role muže a ženy v současné společnosti, což způsobilo změnu hodnot, vývoj životních preferencí mužů i žen vedoucích k nižší porodnosti a klesajícímu počtu uzavřených sňatků. Snahou je vytvořit takový model, kdy muž i žena budou navzájem zastupitelní, tedy že oba by pracovali a oba byli zároveň zodpovědní za péči o děti a domácnost, což lze shrnout jako model dvou živitelů a dvou pečovatelů o rodinu.

V oblasti sociálního zabezpečení se jedná zejména o ekonomické zabezpečení rodiny prostřednictvím dávek nemocenského pojištění a státní sociální podpory, kdy plat jednoho z rodičů by nemusel postačovat na krytí nákladů či udržení životní úrovně rodiny.

DÁVKY POSKYTOVANÉ OTCŮM

V souvislosti s těhotenstvím, porodem a následnou péčí o dítě existuje v České republice řada opatření směřujících ke zvýšené ochraně a zvýhodnění matek a otců v pracovníprávních vztazích. V této souvislosti lze zmínit zejména nároky těhotných a kojících zaměstnankyň, žen po porodu a zaměstnankyň a zaměstnanců pečujících o děti do 15 let a dále dávky nemocenského pojištění a státní sociální podpory související s mateřstvím a rodičovstvím; zejména se jedná o peněžitou pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek.

Mateřskou a rodičovskou dovolenou lze chápat jako základní nástroje sladování pracovního a rodinného života v prvních letech života dítěte. Mateřská dovolená směřuje k zajištění ochrany biologického stavu ženy a zvláštních vztahů mezi ženou a jejím dítětem v průběhu těhotenství a následuje i po porodu. Zabraňuje tedy narušení těchto vztahů, k němuž by mohlo dojít při současném výkonu pracovní činnosti.

Podle zákoníku práce může otec dítěte čerpat od narození do 3 let věku dítěte rodičovskou dovolenou. Pokud však chce otec o narozené dítě pečovat současně s mat-

kou, nemá nárok na žádnou finanční podporu ze systému sociálního zabezpečení. Neboť peněžitou pomoc v mateřství nebo rodičovský příspěvek může čerpat vždy jen jeden z rodičů pečujících o dítě.

Peněžítá pomoc v mateřství je finanční dávkou nemocenského pojištění. Zákon o nemocenském pojištění blíže specifikuje podmínky nároku na tuto dávku. Kromě prvních 6 týdnů po porodu, kdy peněžítá pomoc v mateřství náleží výhradně matce, má na tuto dávku nárok i otec dítěte nebo manžel ženy, která dítě porodila. Musí ovšem splňovat stejné podmínky pojištění jako žena, která porodila. To znamená, že v případě zaměstnance musí být nemocensky pojištěn minimálně 270 dnů v posledních dvou letech před nástupem na peněžitou pomoc v mateřství. Zároveň musí se ženou uzavřít písemnou dohodu.

Na dobu mateřské dovolené může plynule navazovat **rodičovská dovolená**, která je poskytována k prohloubení péče o dítě a je také koncipována jako důležitá osobní překážka v práci, během které je zaměstnavatel povinen poskytnout na žádost zaměstnankyně či zaměstnance omluvené pracovní volno bez nároku na náhradu mzdy. Po tuto dobu rodiče pobírají rodičovský příspěvek, tedy dávku státní sociální podpory, kterou vyplácí Úřad práce ČR.

Rodičovský příspěvek může pobírat i muž, nejen žena, a pokud rodiče pracují, není zkoumán jejich příjem. V době své výdělečné činnosti však rodič musí zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou, dítě od 2 let může navštěvovat předškolní zařízení po nomezenou dobu. Omezení platí pro dítě do 2 let, které může toto zařízení navštěvovat maximálně 46 hodin měsíčně.

FLEXIBILITA PŘI POSKYTOVÁNÍ DÁVEK

Pro dnešní rodinu je důležitým aspektem při rozhodování možnost změny původního rozhodnutí. V tomto ohledu je velmi pozitivní možnost přesunu výplaty dávky peněžité pomoci v mateřství na muže, který je otcem nebo manželem ženy, která dítě porodila. Tuto změnu je ale možné realizovat až od počátku sedmého týdne po porodu dítěte s ohledem na biologickou stránku ženy. Matka se může vystřídat s manželem či otcem dítěte na základě písemné dohody, a to minimálně na 7 dní po sobě jdoucích. Výplata dávky je poté zastavena matce a vyplácí se muži z jeho nemocenského pojištění. Možnost střídat se v péči o dítě je jednoznačně vstřícným krokem ze strany státu a umožňuje rodičům zvolit tu nejpříhodnější variantu. Muži je tedy umožněno se více zapojit do péče o dítě od jeho nejtělejšího věku a naopak žena nemusí ztráct kontakt se svou prací. Tato možnost je jistým východiskem pro muže, který má nižší příjem nebo o práci přišel a jehož žena naopak práci má. Uvedená zákonná úprava přispívá k upevnění rovného postavení žen a mužů a umožňuje rodičům v některých případech pružně reagovat na nepříznivou finanční situaci rodiny.

Čerpání rodičovské dovolené je také do jisté míry flexibilní, neboť nemusí být čerpána vcelku. To znamená, že pokud zaměstnanec nastoupí zpět do práce, může až do tří let věku dítěte kdykoliv požádat znovu o poskytnutí rodičovské dovolené. Zároveň mohou rodičovskou dovolenou čerpat současně zaměstnankyně i zaměstnanec. Nicmé-

ně za této situace hmotné zabezpečení přísluší jen jednomu z nich, ale rodiče mají možnost volby délky a výše čerpání rodičovského příspěvku ze tří variant, což lze chápat jako impuls pro nastavení čerpání benefitu dle individuálních možností rodiny.

OTCOVSKÁ

Dávky nemocenského pojištění se vyznačují určitou rigidností, neboť za posledních 50 let nepřibyla v tomto systému žádná nová dávka. S ohledem na možné zapojení otců při výchově dětí, které úzce souvisí s rovností pohlaví a otázkou diskriminace žen na pracovním trhu, se uvažuje o zavedení otcovské dávky, které by náležela v relativně krátké době po narození dítěte a jejímž cílem by bylo větší zapojení otců do péče o děti a podpora vztahu mezi otcem a matkou dítěte, posílení vztahů uvnitř rodiny jako celku. Vytvoření pozitivní vazby mezi otcem a dítětem již v raném věku života dítěte je nepochybně velmi žádoucí.

Díky novele zákona o nemocenském pojištění, která je v současné době v legislativním procesu a mohla by začít platit v průběhu roku 2017, tak dojde k rozšíření rozsahu působnosti tohoto zákona na základě nové sociální události, kterou bude vedle současné dočasné pracovní neschopnosti, nařízené karantény, těhotenství a mateřství a ošetřování člena domácnosti nově péče otce o dítě po jeho narození. Nárok na otcovskou bude mít otec dítěte, který bude s matkou o dítě pečovat v období šesti týdnů po porodu. Za otce dítěte bude pro účely této dávky považován ten, kdo je v matrice zapsán jako otec. Dávka bude poskytována jako dávka krátkodobá (podpůrčí doba činí 1 týden, tedy 7 kalendářních dní) v období 6 týdnů ode dne narození dítěte, neboť po ukončení šestinedělí se může otec dítěte či manžel matky dítěte s matkou dítěte vystřídat při pobírání peněžitě pomoci v mateřství. Výše dávky otcovské poporodní péče je stanovena shodně jako výše peněžitě pomoci v mateřství poskytované muži, a to včetně sazby 70 %. Vychází se ze zásady, že denní výše dávky, tj. úroveň zabezpečení, kterou pojištěnci poskytují obě dávky, by měla být shodná. Při pobírání průměrné mzdy (ve 2. čtvrtletí 2016 dle ČSÚ činila 27 297 Kč) bude výše této dávky přibližně 4 400 Kč za týden. Na dávku bude mít nárok při splnění podmínek zaměstnanec a osoba samostatně výdělečně činná, která je dobrovolně nemocensky pojištěná. Zavedení dávky otcovské poporodní péče se promítne i do okruhu osob, které jsou účastny důchodového pojištění, a to prostřednictvím institutu náhradních dob pojištění.

Zákon bude mít rozhodně pozitivní přínos pro rovnost žen a mužů. V prvních dnech po porodu měl totiž otec nárok na placené volno jen na nezbytně nutnou dobu při odvozu ženy do porodnice a zpět domů. Zavedení dávky otcovské poporodní péče tak vytvoří prostor pro participaci mužů na péči o malé děti a o domácnost, ale také umožní otcům rozvíjet jejich rodičovské kompetence při zachování jistoty zaměstnání a výdělků. Rovněž při jejím zavádění lze vycházet ze zkušeností z jiných evropských zemí, neboť většina zemí Evropské unie má v určité podobě otcovské dávky již zavedeny.

Nicméně již nyní i bez zavedení tohoto institutu je řada otců s matkou a svým dítětem po porodu doma a čerpá dovolenou na zotavenou dle zákoníku práce nebo ne-

placené volno. Praxe navíc ukazuje, že procento mužů celodenně pečujících o malé děti je velmi nízké. V současné době čerpají rodičovský příspěvek pouze 2 % otců, peněžitou pomoc v mateřství pouze 0,5 % otců. Naopak u ošetřovného, které pobírá 22 % mužů, není rozdíl mezi ženami a muži tak zatelný. Jedná se však o dobrovolnou záležitost a lze hodnotit veskrze kladně, že otcové získají další možnost zapojení se do rodinného života.

Autor článku je vedoucí oddělení správy pojistného a provádění exekucí srážek pracoviště ČSSZ Brno.

ŠETŘENÍ V TERÉNU PŘINÁŠÍ VÝSLEDKY

Od ledna do konce září 2016 provedli zaměstnanci Úřadu práce ČR 77 405 sociálních šetření a 48 829 šetření v místě, tj. celkem 126 234 šetření. Na základě takto zjištěných skutečností ÚP ČR zamítl 886 nových žádostí o některou z dávek hmotné nouze a odejmul 1 871 už vyplácených dávek. Celkové úspory za devět měsíců loňského roku dosáhly 37 496 268 Kč. Za celý předcházející rok vykázal ÚP ČR 174 303 sociálních šetření a 33 207 šetření v místě. V praxi se rovněž pozitivně projevuje nastavení ještě užší spolupráce mezi agendami zaměstnanosti a nepojistných sociálních dávek.

Šetření probíhá v přirozeném prostředí žadatele. Účelem je zjistit, v jakých životních, sociálních i materiálních podmínkách žadatel o dávku skutečně žije, jaké panují v rodině žadatele či příjemce dávek rodinné vztahy, jak komunikuje s okolím nebo jak je schopen zabezpečit chod domácnosti, a v případě, že pečuje o nezletilé dítě, jestli dbá na jeho řádnou školní docházku. U některých příspěvků musí úředníci jednat okamžitě a narázově.

Mezi dávky v hmotné nouzi patří příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. Pro účely jejich přiznání je podstatné, kolik lidí žije ve společné domácnosti a jaké jsou jejich příjmy a společné výdaje či jaký mají majetek.

Přímé efekty provedených sociálních šetření podle druhu dávky

Druh dávky	01/2016 - 9/2016
Příspěvek na živobytí	15 459 322 Kč
Doplatek na bydlení	4 226 470 Kč
Mimořádná okamžitá pomoc	17 810 476 Kč
Celkem	37 496 268 Kč